

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فن آوری به نام خدا منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضاء هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسن، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیرحرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیرعلمی می آلاینند.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد مرودشت
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه روانشناسی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
در رشته روانشناسی صنعتی و سازمانی

عنوان:

بررسی نقش واسطه ای مکانیسم های دفاعی در تبیین رابطه سلامت روان با
رفتار شهروندی کارمندان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی فارس

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر عبادالله احمدی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر مجید برزگر

نگارش:

معصومه دوربین

تابستان ۱۳۹۲

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو : معصومه دوربین در تاریخ رشته : روانشناسی
صنعتی و سازمانی از پایان نامه خود با عنوان : (بررسی نقش واسطه ای مکانیسم های دفاعی در
تیین رابطه سلامت روان با رفتار شهروندی کارمندان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی فارس)

با درجه و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضاء هیات داوری سمت امضاء اعضاء هیات داوری

- ۱- استاد راهنما جناب آقای دکتر عبادالله احمدی
- ۲- استاد مشاور جناب آقای دکتر مجید برزگر
- ۳-استاد داور جناب آقای دکتر سیروس سروقد

مدیر/معاونت پژوهشی

مراتب فوق مورد تایید است .

مهر و امضاء

سپاسگزاری:

اکنون که این رساله به پایان رسیده است بر خود لازم می دانم که از استاد راهنمای محترم خود، آقای دکتر عبادالله احمدی و استاد مشاور محترم آقای دکتر مجید برزگر که در تمامی مراحل پایان نامه اینجانب را یاری نموده اند تشکر و قدردانی نمایم زیرا که بدون راهنمایی های ارزشمند ایشان، حصول این هدف ارزشمند امکانپذیر نبود. سلامتی این عزیزان را از درگاه پروردگار بلند مرتبه خواستارم.

تقدیم به:

عزیزترین

عشق

تقدیم به او که در تاریکترین لحظه ها چون باران بر من بارید.

غم هایم را شست ، روشنایی را به من بخشید.

و لبخند را به قلبم هدیه کرد...

و تقدیم به تو که در بودن و نبودن به همتایی

و به تو که چشم هایم بی افسون نگاهت.

دست هایم بی حضور دست هایت

بی تو خالی از زندگی و خورشید عمرم

سرشار از رنگ خاموشی و مرگ خواهد بود....

تقدیم به

حمیدرضا

برای حضور سبزش در کنارم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: طرح تحقیق
۱.....	چکیده.....
۲.....	مقدمه.....
۵.....	بیان مسئله.....
۶.....	اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۷.....	اهداف تحقیق.....
۷.....	فرضیه‌ها.....
۷.....	تعاریف نظری.....
۷.....	سلامت روان.....
۸.....	رفتار شهروندی سازمانی.....
۸.....	مکانیسم دفاعی.....
۸.....	تعاریف عملیاتی.....
۸.....	سلامت روان.....
۸.....	رفتار شهروندی سازمانی.....
۸.....	مکانیسم دفاعی.....
	فصل دوم: ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش
۱۰.....	الف- مبانی نظری.....
۱۰.....	تاریخچه بهداشت روانی.....
۱۱.....	مفهوم سلامتی.....
۱۱.....	تعریف سلامتی و سه سطح پیشگیری.....

۱۳	ابعاد سلامتی
۱۳	طیف سلامتی
۱۴	عوامل تعیین کننده سلامتی
۱۵	بهداشت روانی از نظر هوبز
۱۶	تعریف سلامتی روانی بر اساس مکاتب مختلف روانشناسی
۱۶	اهداف بهداشت روانی در سازمان
۱۷	مقدمه
۱۷	مفهوم رفتار شهروندی سازمانی
۱۸	انواع رفتار شهروندی سازمانی
۱۹	ابعاد رفتار شهروندی سازمانی
۲۰	سیاست های تشویق رفتار شهروندی
۲۲	عوامل تاثیر گذار بر رفتار شهروندی
۲۴	عوامل درون سازمانی موثر بر اخلاق کاری
۲۶	فشار روانی
۲۶	وظایف سازمان در قبال فشار سازمانی
۲۸	رفتارهای درون نقشی و فرانشی
۲۸	مولفه های رفتار شهروندی سازمانی
۳۱	رفتار اخلاقی
۳۱	ارزشهای اخلاقی در سازمان
۳۲	مدیریت ورهبری
۳۳	رضایت شغلی
۳۴	ایجاد فضای دموکراتیک در سازمان
۳۴	رفتار اخلاقی و رفتار شهروندی سازمانی
۳۵	مدل های رفتار شهروندی سازمانی
۳۷	مکانیسم های دفاعی
۳۸	تعریف مکانیسم های دفاعی
۴۰	تاریخچه مکانیسم های دفاعی
۴۰	عملکرد مکانیسم های دفاعی
۴۲	ویژگی های مکانیسم های دفاعی

۴۲	تحول مکانیسم های دفاعی.....
۴۳	بررسی تحول مفهوم دفاع ها در نظریه تحلیل روانی.....
۴۷	مکانیسم های دفاعی و سیک های مقابله.....
۴۷	سبکها و مکانیسم های دفاعی روانی.....
۵۱	نظریه فروید در مورد مکانیسم های دفاعی.....
۵۲	طبقه بندی مکانیسم های دفاعی.....
۵۲	طبقه بندی ویلنت.....
۵۳	طبقه بندی اندروز، سینگ و بوند.....
۵۴	طبقه بندی راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی.....
۷۸	حمایت های تجربی.....
۷۸	تقسیم بندی حمایت های تجربی بر اساس الگوهای دفاع ها.....
۷۹	ب) پیشینه پژوهش.....
۷۹	تحقیقات در خارج از کشور.....
۸۱	تحقیقات در داخل کشور.....
۸۲	نتیجه گیری.....
	فصل سوم: روش شناسی پژوهش
۸۵	طرح تحقیق.....
۸۵	جامعه آماری.....
۸۵	نمونه آماری و روش نمونه گیری.....
۸۵	ابزارهای پژوهش.....
۸۵	پرسشنامه سلامت روان.....
۸۶	روش نمره گذاری.....
۸۶	اعتبار و پایایی پرسشنامه سلامت روان.....
۸۶	پرسشنامه رفتار شهروندی سازمانی.....
۸۷	روش نمره گذاری.....
۸۷	اعتبار و پایایی پرسشنامه رفتار شهروندی سازمانی.....
۸۸	پرسشنامه مکانیسم های دفاعی.....
۸۹	روش نمره گذاری.....
۸۹	اعتبار و پایایی پرسشنامه مکانیسم های دفاعی.....

۹۰	روش های آماری.....
	فصل چهارم: یافته های پژوهش
۹۱	یافته های استنباطی.....
	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
	نتایج آزمون فرضیه اول.....
	نتایج آزمون فرضیه دوم.....
	نتایج آزمون فرضیه سوم.....
	نتایج آزمون فرضیه چهارم.....
	نتیجه گیری.....
	محدودیت های تحقیق.....
	پیشنهادات پژوهشی.....
	پیشنهادات کاربردی.....
۱۱۵	منابع و مأخذ.....
۱۱۹	پیوست ها.....
	پرسشنامه ها.....

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول

- ۴-۱ رابطه بین مکانیسم های دفاعی و رفتار شهروندی و سلامت روان
- ۴-۲ پیش بینی علائم جسمانی براساس مکانیسم های دفاعی
- ۴-۳ پیش بینی علائم اضطراب و اختلال براساس مکانیسم های دفاعی
- ۴-۴ پیش بینی علائم اختلال و کارکرد اجتماعی براساس مکانیسم های دفاعی
- ۴-۵ پیش بینی علائم افسردگی براساس مکانیسم های دفاعی
- ۴-۶ پیش بینی رفتار شهروندی براساس مکانیسم های دفاعی
- ۴-۷ پیش بینی مکانیسم واپس زنی براساس سلامت روان
- ۴-۸ پیش بینی مکانیسم جبران براساس سلامت روان
- ۴-۹ پیش بینی مکانیسم همانندسازی براساس سلامت روان
- ۴-۱۰ پیش بینی مکانیسم درون فکنی براساس سلامت روان
- ۴-۱۱ پیش بینی مکانیسم فرافکنی براساس سلامت روان
- ۴-۱۲ پیش بینی مکانیسم دلیل تراشی براساس سلامت روان
- ۴-۱۳ پیش بینی مکانیسم واکنش وارونه براساس سلامت روان
- ۴-۱۴ پیش بینی مکانیسم بازگشت براساس سلامت روان
- ۴-۱۵ پیش بینی مکانیسم جابجایی براساس سلامت روان
- ۴-۱۶ پیش بینی مکانیسم انکار براساس سلامت روان
- ۴-۱۷ پیش بینی مکانیسم خیالبافی براساس سلامت روان
- ۴-۱۸ پیش بینی مکانیسم والایش براساس سلامت روان
- ۴-۱۹ پیش بینی مکانیسم تبدیل براساس سلامت روان
- ۴-۲۰ پیش بینی مکانیسم توجیه عقلی براساس سلامت روان
- ۴-۲۱ پیش بینی رفتار شهروندی براساس سلامت روان
- ۴-۲۲ تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی

چکیده انگلیسی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه ای مکانیسم های دفاعی در رابطه ی سلامت روان با رفتار شهروندی کارمندان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی فارس بود. بدین منظور ۱۵۰ نفر از کارمندان این اداره به شیوه تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. برای جمع آوری اطلاعات از سه پرسشنامه ی رفتار شهروندی پود ساکف و همکاران (۱۹۹۰)، مکانیسم های دفاعی موکی لی و همکاران (۱۹۸۹) و سلامت روان گلدنبرگ (۱۹۷۲) استفاده گردید. جهت تحلیل فرضیات پژوهش از روش های آماری رگرسیون و جهت بررسی نقش واسطه ای مکانیسم های دفاعی از روش آماری رگرسیون چندگانه با توجه به مراحل بارون و کنی استفاده گردید. نتایج این تحلیل ها نشان داد که مکانیسم های دفاعی قادر به پیش بینی ابعاد سلامت روان می باشند، این در حالی است که مکانیسم های دفاعی توانایی پیش بینی رفتار شهروندی را ندارند، همچنین نتایج تحلیل واسطه ای نیز نشان داد که علائم سلامت روان قادر به پیش بینی مکانیسم های دفاعی می باشند اما مکانیسم های دفاعی نمی توانند در رابطه ی بین سلامت روان و رفتار شهروندی نقش واسطه ای ایفا نمایند.

کلمات کلیدی: سلامت روان، مکانیسم های دفاعی، رفتار شهروندی.

مقدمه

مفهوم سلامت روانی، در واقع جنبه ای از مفهوم کلی سلامتی است و بر کلیه روش ها و تدابیری اطلاق می شود که برای جلوگیری از ابتلا به بیماری های روانی، درمان و اثر بخشی آن ها به کار می رود. سازمان جهانی بهداشت، در تعریف سلامتی آن را حالت رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی می داند و بر این نکته تاکید دارد که هیچ یک از این ابعاد بر دیگری اولویت ندارد. در بسیاری از کشورهای جهان، به دلیل توجه اصلی به الویت های بهداشت همچون بیماری های عفونی و واگیردار، سلامت روان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۰۱).

سلامت و بهداشت روانی، همان سلامت فکر و قدرت سازگاری فرد با محیط و اطرافیان است. بهداشت روانی در محیط کار یعنی مقاومت در مقابل پریشان های روانی و اختلالات رفتاری در کارکنان به کمک ایمن سازی، فضای روانی و سالم سازی آن به نحوی که هدف های سازمانی تامین شوند و هیچ یک از کارکنان سازمان به دلیل عوامل موجود در سازمان گرفتار اختلال روانی نشوند و در عین حال هر یک از کارکنان از این که در سازمان محل کار خود به فعالیت اشتغال دارند، احساس رضایت نمایند. (پور اسلامی، ۱۳۷۹).

سلامت روانی را حالت نسبتاً خوب، احساس بهزیسته و شکوفای توان و استعداد های شخص تعریف کرده اند. این اصطلاح برای کسانی به کار می رود که در سطوح بالایی از سازگاری و انطباق رفتاری و عاطفی عمل می کنند نه کسانی که صرفاً بیمار هستند. از سوی علم سلامت روان شاخه ای از علم بهداشت است که با پیشگیری از اختلالات روانی و حفظ و شیوه های بهینه زندگی و بهداشت عاطفی سر و کار دارد. (گنجی، ۱۳۸۰).

سلامت روان با سه هدف پیشگیری در سطح وسیع اجتماعی، جلوگیری از بروز اختلالات روانی و تشخیص و درمان زود هنگام و کمک به معضلات و مشکلات ناشی از ابتلا به اختلالات روانی فعالیت دارد. (برواتی، ۱۳۸۰ به نقل از ساپنکیتون)

رفتار مدنی سازمانی با حفظ پیشرفت کارکنان، تخصیص منابع بهتر و همکاری اثربخشی گروه های کاری بزرگتر ارتباط پیدا می کند. (مکنزی و پورساکف، ۱۹۹۷).

رفتار مدنی سازمانی به کمک های فردی در یک مکان کاری اشاره دارد که بیشتر از نیازهای اوست و به طور قراردادی پیشرفت شغلی برای او نوعی پاداش محسوب می شود. (ارگان و ریان، ۱۹۹۵).

فینکلستین و پینیر، برانیک (۲۰۰۵) گفته اند که رفتار مدنی سازمانی رفتاری است احتیاطی، نه مستقیم و صریح که بوسیله یک سیستم پاداشی که در آن ارتقاء به صورت بهم پیوسته وجود دارد سازماندهی شده است

که فرد در آن پاداش و نه برای ارتقاء بلکه برای سازمان تلاش می کند و بر خود و سازمانش تاثیر می گذارد.

فینکلستین و پینیر (۲۰۰۴) در تعریف رفتار مدنی سازمانی می گویند: رفتار مدنی سازمانی نوع خاصی از همیاری است که مستلزم تعهد بیشتر به سازمان و انجام فعالیت های دلخواه اند (اختیاری) و کمک به دیگر اشخاص سازمان است که به سازمان پیروزی می رساند.

رفتار مدنی سازمانی اشاره دارد بر اعمالی که سبب همیاری، سودمندی، خوش بینی، نوع دوستی و مواردی از این قبیل که به رفتارهای موافق اجتماعی فسخ معروفند، (اسکمیت، پینیر و ارگان، ۱۹۸۳).

مکانیسم های دفاعی فرآیندهای ناهشیار درون روانی هستند که وظیفه محافظت از خود را در مقابل موقعیت های تهدید آمیز یا استرس بر عهده دارد. آن ها از طریق اجتناب از اضطراب یا شیوه ای خاص از مواجهه با اضطراب شرایط روانی را سازمان و بقاء می بخشند. بنابراین آنها تلاش هایی را در رویارویی با تعارض روانی انجام می دهند و می توانند رفتارهای مقابله را تسهیل کنند، ولی استفاده به شیوه ای نامناسب از آنها (همچون انکار، فرافکنی، جابجایی، انزوا)، می تواند رشد روانی را مختل کند و از پاسخ های مقابله ای مفید جلوگیری بعمل آورد. (بلک و بلک، ۱۹۹۴) (ویلنت، ۲۰۰۰).

مکانیسم های دفاعی من^۱ فرآیندهایی در ساختار شخصیت هستند که بر سازش روانشناختی تأثیر می گذارند (بلک و بلک، ۱۹۹۴؛ ویلنت، ۲۰۰۰) پژوهشگران مکانیسم های دفاعی من، سازمان سلسله مراتبی دفاعها را در امتداد پوستار سازش یافتگی تأیید کرده اند. (بوند، گاردنر، کریستینم و سیگال، ۱۹۸۳؛ سمرد، گرینسپون و فییزگ، ۱۹۷۳؛ ویلنت، ۱۹۷۷، ۱۹۹۲؛ هان، ۱۹۷۷). مکانیسم های دفاعی که مسئولیت محافظت از من را در مواجهه با شکل های مختلف اضطراب بر عهده دارند (فروید، ۱۹۲۳)، بر حسب نوع کنش وی ممکن است بهنجار یا نابهنجار و کار آمد یا ناکار آمد باشند. اندروز و سینگ و بوند (۱۹۹۳) بر اساس طبقه بندی سلسله مراتبی ویلنت (۱۹۷۶، ۱۹۷۱) مکانیسم های دفاعی را به سه سبک دفاعی رشد یافته^۲، نورویتیک^۳ و رشد نیافته^۴ تقسیم کرده اند. مکانیسم های دفاعی رشد یافته به منزله شیوه های مواجهه انطباقی، بهنجار و کارآمد محسوب می شوند. مکانیسم های دفاعی نورویتیک و رشد نیافته، شیوه های مواجهه غیر انطباقی و ناکار آمد هستند.

مکانیسم های دفاعی شیوه های غیر ارادی و تقریباً ناخودآگاهانه و غیر تعقلی برای کاهش اضطراب و حفظ شخصیت هستند که تعریف واقعیت و خود فریبی، کم و بیش در آنها دیده می شود. (اسمیت و همکاران، ۱۹۸۹).

^۱. ego defense mechanisms

^۲. mature

^۳. neurotic

^۴. reaction formation

داونلو (۱۹۹۰) دفاع ها را به سه دسته سرکوبگر، وسواسی و واپس رونده تقسیم می کند. دفاع های سرکوبگر، افکار و احساسات درد ناک را در خارج از حیطه ی آگاهی و هشیاری قرار می دهند. سرکوبی، واکنش وارونه، و جابجایی را می توان در این مقوله جای داد.

دفاع های وسواسی از آن دسته از مکانیسم های دفاعی هستند که به عایق بندی عواطف از شناخت می پردازند مانند عقلی سازی، دلیل تراشی، مجزا سازی، همچنین در دفاع های واپس رونده فرد از روش های کودکانه و بسیار سازش نیافته برای مهار احساسات اضطراب اور استفاده می کند. فرا فکنی، درون فکنی، تبدیل، برون ریزی و افکار از جمله این دفاع ها می باشند (قربانی، ۱۳۸۲).

ایلانت (۲۰۰۰) یکی از معروفترین محققان در خصوص دفاع عا آن را به مقوله های نارسیشیک نابالغ تقسیم می کند.

بیان مسئله

امروزه در اکثر کشورهای جهان تلاش برای صنعتی شدن هر چه بیشتر از یک سو و از سویی دیگر رشد سریع جمعیت، شهر نشینی و مهاجرت به چشم می خورد. به دنبال این تغییرات بنیادین، روز به روز بر استرس ها و مشکلات روانی اجتماعی جوامع افزوده می شود و جهان شاهد تغییرات عمده در اپیدمیولوژی بیماری ها و نیازهای بهداشتی افراد خواهد بود. به گونه ای که بیماریهای روانی، در صدر عوامل ایجاد کننده ناتوانی و مرگ های زود رس قرار می گیرند. شیوع بالای این بیماری ها و ناتوانی طولانی مدت و مزمن همراه آنها، باعث شده تا این مشکلات در تمامی جوامع به عنوان یک الویت بهداشتی مورد توجه قرار گیرد (سازمان جهانی بهداشت ۲۰۰۱).

سلامت از نیاز های اساسی انسان است که در توسعه پایدار نقش حیاتی دارد. (اگر چه در ابتدا فقط به سلامت جسم به عنوان سلامتی توجه می شد؛ با پیشرفت علم و رسیدن به سطحی قابل قبول از سلامت جسمی و مبارزه علیه بسیاری از بیماری ها، بشر به جنبه های دیگر سلامت از جمله سلامت روان توجه کرده است. مفهوم سلامت روان شامل احساس درونی خوب بودن و اطمینان از کار آمدی خود، اتکا به خود، ظرفیت رقابت، وابستگی بین نسل و خود شکوفایی توانایی های بالقوه فکری و هیجانی و غیره می باشد. البته با در نظر گرفتن تفاوت های بین فرهنگ ها، ارائه تعریف جامع از سلامت روان را غیر ممکن می نماید. (قادری، ۱۳۸۱).

فرد و دیگران اوضاع اجتماعی و به طور کلی زندگی او چگونگی رشد و تکامل عواطف متاثر می شود. عدم ارضاء احساسات و تمایلات عاطفی به طریق معقول فرد را از لحاظ روانی با مشکلات مواجه می کند با توجه به نقش دانشجویان جامعه و همچنین هزینه سنگین آموزش عالی در هر کشور بهداشت روانی دانشجویان در دهه های اخیر مورد توجه قرار گرفته است (شاملو، ۱۳۷۶).

در نظام بورو کراتیک تمام تلاش مدیران در جهت کسب کارایی بیشتر با حفظ سلسله مراتب موجودی سازمان بوده است، به همین جهت مناسبات سطحی و غیر قابل اطمینان بین افراد وجود دارد. اما در نظام ارزشی انسانی و دمکراتیک مناسباتی درست و قابل اطمینان در میان مردم بوجود می آید. در چنین محیطی به سازمان و اعضای آن فرصت داده می شود که تا حد توان پیش روند، بر این اساس توجه به شهروندان به عنوان یکی از منابع بسیار مهم سازمان درک شده است، رفتار آنها هم می تواند بسیار با اهمیت تلقی شود و از این روست که محققان زیادی به تجزیه و تحلیل رفتار شهروندی پرداخته است.

امروزه در جهان و در تمامی سازمان ها بشر برای دستیابی به بسیاری از اهداف و همچنین منافع خود و سرپوش گذاشتن بر احساسات، کارها و رفتارهای خود از مکانیسم های دفاعی برای راحتی، آرامش و کنترل دیگران و تمرکز بر کاره و اندیشه اش استفاده می کند تا جایی که منجر به ضربه زدن به خود و اطرافیانش می شود و یا حتی به خود و آنها سود رسانی میکند و همچنین استفاده از مکانیسم های دفاعی رابطه مثبتی با زندگی هدفمند و سلامت روان و زمینه های رفتاری و روان شناختی ارتباط دارد و همچنین افراد برای رهایی از اضطراب ناشی از عدم تامین نیازهای خود و مورد نیاز جامعه که برآورده سازی آنها مجازات و تنبیه از سوی جامعه و وجدان را بدنبال دارد، به یک سری مکانیسم های دفاعی متوسل میگردند که عملاً این اعمال به صورت نا خودآگاه و غیر ارادی توسط افراد شکل می گیرند و موجب تحریف واقعیت، انکار کسائل و خود فریبی و همچنین فریب دیگران می شوند. (مشرعی، ۱۳۸۹).

در تعریف آنا فروید (۱۹۹۵) می توان یافت: «مکانیزم های دفاعی راهها و شیوه هایی هستند که «من» با کمک آنها اضطراب و رنجش را پس زده و کنترل را روی رفتار تکانشی^۱ و غریزی اعمال می دارد». او همچنین علائم روان آزارنده^۲ را پیامد استفاده مستمر و عادتی از شکل خاصی از دفاع می داند.

به این ترتیب مکانیزم های دفاعی برای مهار اضطراب تشکیل شده و اضطراب تشکیل شده و اضطراب به منزله هشدار برای «من» است تا مکانیزم های دفاعی را به خدمت بگیرد (آرلو، ۲۰۰۰).

نکته اساسی و کاربردی مکانیزم های دفاعی در تقابل با تشخیص است (باندو و ایلالت، ۱۹۸۶).

اهمیت مکانیسم های دفاعی تا جایی پیش رفت که کارسو و اسکورل و استرای هورن (۱۹۸۰ و ۱۹۸۳، به نقل از ازباند و همکاران، ۱۹۸۶). محور ششم، VI، را برای DSMIIIIR پیشنهاد کردند. طرح محور ششم که امکان تمایز روان پویه ها با منابع محرک مربوط به تشخیص های محور I و II که مشابه هم هستند را میسر می کند، جایگاه مهم مکانیزم های دفاعی را برجسته می سازد.

---

¹.impulsive

².neurotic

اهمیت و ضرورت پژوهش

در این تحقیق سعی بر این شده است که با بررسی رفتارهای افراد به دلایل و چگونگی آنها پی ببریم و راه های نرفته را امتحان کنیم تا روشی علمی و بهتر برای رفاه و زندگی افراد در جهان دست یابیم و باتکیه بر اندیشه و توانمندی های موجود به راه حلی مناسب برای بهداشت روان افراد و کارآیی بهتر آنها در سازمان برای دستیابی به اهداف مورد نظر رسید و همچنین با غلبه بر افکار و عقاید غلط و راه های نادرست برای رسیدن به زندگی و کار مناسب با شرایط و احوالات جهان دست یافت.

سلامت روان از جمله راه های که با سعی و تلاش برای رسیدن به آن می توان از خیلی اتفاقات و شرایط نامطلوب جلوگیری کرد و همچنین می توان با مطالعه تاریخ سلامت روان به اندیشه های مکاتب مختلف بشری دست یافت. در سازمان علاوه بر دستیابی به سلامت روان، رفتار افراد در محیط کار و جامعه مدنظر است و گویای شخصیت افراد می باشد، زیرا اگر سلامت روان افراد و همچنین شرایط کاری مناسب برای افراد در محیط سازمان فراهم نباشد افراد برای پیشبرد و تامین اهداف خود اخص مادی و همچنین جلب رضایت مدیران سازمان و سایر همکاران به مکانیسم های دفاعی پناه می برند، هدف مادر این تحقیق این است که به افراد و سازمانها کمک کنیم برای بهبود شرایط بهتر، محیط امن کاری و تامین بهداشت روان آنها در سازمان، با برنامه ریزی دقیق و توجه به قوانین و اصول و روش های موجود.

اهداف تحقیق

بررسی رابطه مکانیسم دفاعی با سلامت روان و رفتار شهروندی

اهداف جزئی

- ۱- بررسی رابطه مکانیسم های دفاعی با ابعاد سلامت روان
- ۲- بررسی ابعاد سلامت روان با ابعاد مکانیسم های دفاعی
- ۳- پیش بینی رابطه معنی داری سلامت روان با رفتار شهروندی
- ۴- پیش بینی رابطه معنی داری سلامت روان با مکانیسم های دفاعی

فرضیه های پژوهش

- ۱- بین سلامت روان و مکانیسم های دفاعی و رفتاری شهروندی رابطه معنی وجود دارد.
- ۲- سلامت روان می تواند پیش بینی کننده معنی داری برای مکانیسم های دفاعی باشد.
- ۳- سلامت روان می تواند پیش بینی کننده معنی داری برای رفتار شهروندی باشد.
- ۴- مکانیسم های دفاعی می تواند پیش بینی کننده معنی داری برای رفتار شهروندی باشد.
- ۵- مکانیسم های دفاعی میتواند نقش واسطه ای برای رفتار شهروندی و سلامت روان ایفا کند

تعریف نظری متغیرها

رفتار شهروندی

سلامت روان

سلامت و بهداشت روان همان سلامت فکر و قدرت سازگاری فرد با محیط و اطرافیان است. بهداشت روانی در محیط کار یعنی مقاومت در مقابل پیدایش اختلالات روانی و رفتاری در کارکنان به کمک ایمن سازی فضای روانی و سالم سازی آن به نحوی که هدف های سازمانی تامین شوند و هیچکدام از کارکنان سازمان دچار اختلالات روانی نشوند و از محیط کار خود احساس شادی و رضایت کنند. (پوراسلامی، ۱۳۷۹).

ارگان (۱۹۸۳) برای اولین بار از اصطلاح رفتار شهروندی سازمانی (OCB) استفاده کرده است، اما کارکنان برای کمک به دیگران در انجام وظایفشان به نحوی مشهود از خود بروز می دهند. یکی از دلایلی که باعث موفقیت سازمانهای بزرگ می شود این است که آن ها دارای کارکنانی هستند که فراتر از وظایف رسمی خود تلاش می نمایند تحقیقات قابل توجهی در خصوص رفتار مطلوب و در عین حال غیر رسمی در سازمان صورت گرفته است. به چنین رفتاری، رفتاری شهروندی سازمانی (OCB) یا (.....سرباز خوب) گفته می شود. رفتار شهروندی سازمانی را می توان روغن کاری حرکت ماشین جامعه نامید.

مکانیسم های دفاعی

مکانیسم های دفاعی ابزارهایی هستند که شعور ناآگاه انسان از آنها کمک می گیرد تا با ناکامی و ناراحتی های حاصل از آن مقابله کند. زیرا ناکامی اضطراب و نگرانی هایی برای خود فراهم می آورد و فرد برای این که حرمت نفس خود را حفظ کند و بتواند به زندگی ادامه دهد و سلامت روانی خود را به خطر بیندازد باید با ناکامی و ناراحتی های حاصل از آن مقابله کند و در این راه از مکانیسم های دفاعی بهره می گیرد.

تعریف عملیاتی

سلامت روان: منظور از سلامت روان نمره ای است که فرد از پرسشنامه (GHQ) بدست می آورد.
رفتار شهروندی: منظور از رفتار شهروندی نمره ای است که فرد از پرسشنامه پود ساکف مکنزی، مورمن و فیتز بدست می آورد.

مکانیسم های دفاعی: منظور از مکانیسم های دفاعی نمره ای است که فرد از پرسشنامه موکی لی، امکس بدست می آورد.

فصل دوم

ادبیات و پیشینه پژوهش